

Д.В. Лубінець

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ ЛОБІЮВАННЯ ТА ЙОГО ТИПОЛОГІЇ

Стаття присвячена аналізу теоретико-методологічних підходів до трактування поняття «лобіювання» та його типології. На основі аналізу автор дійшов висновку, що дані проблеми носять дискусійний характер. Трактування сутності лобіювання сьогодні реалізується в контексті політологічного аналізу, де все більшої популярності набуває комунікативний підхід, юридично-правовий, економічний, процесуальний, інституційний, функціональний. Множинність підходів, що використовуються, обумовлює наявність широкого кола критеріїв, що використовуються дослідниками при класифікації лобіювання. Все це свідчить про складність даного поняття, яке сьогодні розглядається як інститут, процес і технологія, і функція PR-менеджменту.

Ключові слова: лобізм, лобістська діяльність, лобіювання, типологія, government relations (GR).

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття лобізм перетворився на один з найважливіших суспільно-політичних інститутів сучасних політичних систем, характерний як для країн із розвинутою демократичною системою та сформованим громадянським суспільством, так і для країн перехідного типу, що переживають процес політичної та соціально-економічної модернізації, до яких відноситься і Україна.

Феномен лобізму представляє собою надзвичайно складне явище, що включає в себе як параметри інституційної структури, так і процесу, що характеризує взаємодію суспільства із органами державної влади. При вивченні цього феномену важливо не тільки чітко визначити сутність цього поняття, але й низку інших категорій, що тісно з ним пов'язані.

Похідне від слова «лобі» (lobby), яке у якості політичного поняття вперше було зафіксовано у протоколах Конгресу США у 1808 році. З цього часу починається процес його включення до дискурсу політичної теорії та практики, що пов'язаний із його інституційним оформленням спочатку в США, а надалі й в інших країнах. Проблема лобіювання стає предметом наукового аналізу.

Дослідження теоретичних підходів до розуміння «лобіювання» є важливим для більш глибокого осмислення феномену лобізму як інституту сучасного демократичного суспільства та процесу взаємодії влади та суспільства. В той же час трактування поняття «лобіювання» та критерії його класифікації не мають однозначного підходу та носять яскраво виражений дискусійний характер. Крім того, в останні роки підходи до вивчення лобізму та пов'язаних із ним процесів значно ускладнилися. З'явилися нові концепти в рамках яких йде процес осмислення феномену «лобізму» та всіх його елементів. Для України проблема лобізму сьогодні набула особливого значення, як у зв'язку із проблемою корупції, так і в контексті необхідності визначення лобіювання на законодавчо-правовому рівні.

Зазначена проблема знайшла відображення в працях загального характеру, що досліджують проблему лобізму в цілому. Серед них необхідно виділити роботи В.К. Конишева, А.Б. Любімова, А.В. Малька, М.С. Недюхи, М. Федорина, П.А. Толстих, П.Я. Фельдмана, Б. Вулпа, Р. Едельмана, Р. Прайса, А. Адамса, Т. Бентлі та інших. Як

самостійний предмет дослідження проблему «лобіювання» розглядають українські автори В.Ф. Нестерович, в роботах якого надано глибокий аналіз всіх аспектів що пов'язані із цим явищем. Підходи до аналізу поняття «лобіювання» відображені в роботах В.В. Сумської. Проблеми типологізації і технології лобіювання відображені у роботах Д.Х. Базілевича, А. Автономова, О.М. Андрєєва, С.В. Васильової, В. Виговського, О.В. Гросфельд, М. Лопати, Е. Н. Мінченка, А. М. Мунтяна та І. Немчинова, А.В. Павроза, Т. Спрукіна, В.Ж. Дарнела, П. Просса, Р. Дукасса, П. Дучена, Р. Новак, В. Сумської, О. Одинцової, О. Дягілева, Р. Мацкевича тощо.

Метою цієї статті є розкрити існуючі сьогодні підходи до поняття «лобіювання», представити аналіз та критерії його класифікації.

Поняття лобіювання стало предметом активного вивчення в 50-60-х роках ХХ ст., в рамках політологічної науки. В наукових роботах вперше надається це поняття як наукова категорія. Вперше визначення цьому поняттю дав Д. Трумен, який розумів під цим поняттям природне право громадян відстоювати свої інтереси за допомогою лідерів групи впливу [27]. Інші американські дослідники Дж. Фергюсон та Д. МакГенрі вказували на необхідність розглядання лобізму як реалізацію конституційного права кожної людини звертатися із звертанням до органів державної здебільшого законодавчої влади [4].

Французький вчений Д. Фарнель у роботі «Лобіювання: стратегії та техніки втручання» визначає лобіювання як діяльність, що спрямована на прямий чи непрямий вплив на процес розробки, застосування рішень органів державної влади [26]. Канадський дослідник П. Просс визначає лобіювання як процес, за допомогою якого індивідууми та їх групи формують свої інтереси та проштовхують їх серед посадовців, що приймають рішення, з метою впливу на визначення державної політики [25].

Найбільш широко стало використовуватися поняття, яке дав британський дослідник Л. Зеттер, який розглядав його як «процес пошуку засобів впливу на уряд та його інституції шляхом інформування громадськості щодо політичних питань, що стоять на порядку денному [28, с. 3]. На пострадянському просторі вивчення лобізму почалося тільки в 1990-х рр., в СРСР це поняття ототожнювалося лише з негативними явищами, що мали кримінальний відтінок.

Проблема лобіювання сьогодні є предметом спеціального дослідження в роботах вчених, що представляють весь спектр соціально-політичних дисциплін: від економіки до менеджменту управління. Все це обумовлює особливості підходу до його трактування. Визначення змісту даного поняття носить яскраво виражений дискусійний характер, що підчас є принципово відмінним. Все це обумовлює потребу систематизації існуючих підходів, виділення якісних характеристик даної дефініції в контексті тих теоретико-методологічних концептів, в рамках яких вони аналізуються. Така спроба відображена в роботах українських авторів В. Нестеровича та В.В. Сумської, що запропонували свою систематизацію концептів лобіювання [17; 18; 21; 22].

В той же час аналіз літературних джерел свідчить про необхідність доповнення та уточнення систематизації теоретичних концепцій «лобіювання». Ускладнення вивчення лобізму за рахунок використання нових концептуальних підходів призводить до більш широкого розкиду точок зору у відношенні трактування як самого поняття лобізму, так і логічно пов'язаних із ним понять.

В сучасній історіографії можна виділити три принципово відмінних підходи до визначення дефініції «лобіювання». Перший повністю ігнорує необхідність використання даного терміну як наукової категорії, ідентифікуючи його з поняттям лобізму, вважаючи їх повністю ідентичними. Такий підхід характерний для робіт авторів, що вважають поняття лобі, лобізм, лобістська діяльність як систему та практику

реалізації інтересів різних груп (союзів), об'єднань громадян шляхом організованого впливу на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів [6; 8; 25].

Другий підхід представляє невелике коло дослідників, які поняття лобіювання та лобістська діяльність розглядають лише в контексті корупції, визначаючи як «корупційну технологію» чи як «пом'якшену форму корупції» [2]. Такий підхід позиціонується і деякими зарубіжними дослідниками, які визначають лобіювання як порушення депутатами конгресу США, співробітниками державного апарату своїх офіційних обов'язків [14; 19]. Прихильники даної концепції вважають, що реальний вплив на владу завжди реалізуються корупційним шляхом. Так, російський дослідник А.Х. Миндагуров прямо вказує «корупція процвітає там, де діють лобісти» [11].

Третій підхід, який отримує все більшого розповсюдження, розглядає лобіювання як особливу професійну діяльність – GR (government relations – зв'язки із владними структурами). Такий підхід відображено в роботах А.В. Павроза, Е.И. Мінченко, О. Барвіна. [12; 19].

Четвертий підхід, який найбільш широко представлено, полягає в необхідності чіткого розмежування як лобізму і корупції, так і поняття лобізм та лобіювання. Поняття «лобіювання» у прихильників такого підходу ідентифікується із поняття лобістська діяльність та відокремлюється від поняття «лобізм». Лобіювання розглядається як самостійне поняття та його відмінність від терміну «лобізм» автори бачать в тому, що лобіювання обов'язково передбачає встановлення контактів, посередництво чи представництво як зв'язкового між групами громадян та офіційними державними структурами та, нарешті, воно пов'язане із поняттям державних рішень, які можуть бути прийняті під впливом інтересів багатьох зацікавлених груп, що не відповідає сутності лобізму [1; 2; 8; 15].

В той же час прихильники даного підходу не мають однозначної позиції як в відношенні трактування поняття «лобіювання», так і в визначенні якісних характеристик цього явища методів та способів його реалізації. В контексті даного підходу існують десятки визначень дефініції «лобіювання». Намагання їх систематизувати відображені в роботах низки авторів. Найбільш теоретично обґрунтовано та аргументовано вона дана українськими дослідниками В. Нестеровичем та В. Сумською. В роботі В.Д. Нестеровича «Основні підходи до визначення поняття лобіювання» на основі проведеного автором дослідження визначаються наступні підходи до його трактування. Це правовий, що потребує його законодавчо-правового визначення, політологічний – де він визначається як політика індивідууму чи груп приватних інтересів, що впливають на рішення влади, в рамках такого підходу є розуміння під ним однієї із форм політичної суб'єктності індивідів та їх груп в процесу прийняття політико-правових рішень. Всередині політологічного підходу він виділяє можливість розглядання поняття «лобіювання» в рамках комунікативного менеджменту. Пріоритет автор віддає юридичному підходу, розглядаючи поняття «лобіювання» в контексті процесуального підходу, реалізації конституційного права кожного громадянина звертатися із петиціями ініціативами до органів державної влади. Автор дає свою трактовку даного поняття, розглядаючи лобіювання як процес легітимного впливу на чітко визначені законом органи влади, а також на їх посадових і службових осіб з боку зареєстрованих та акредитованих у встановленому порядку осіб з метою закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (замовників) у нормативно-правових актах, що приймаються [17].

Систематизація існуючих підходів до трактування дефініції лобіювання відображені у роботах В.В. Сумської, яка пропонує два варіанти систематизації. Перший варіант співпадає із класифікацією В. Нестеровича. Пріоритетним напрямом в трактуванні лобіювання вона вважає політологічний підхід, акцентуючи увагу на

виділенні в ньому комунікаційної складової. Інший варіант систематизації, запропонований В. Сумською, представляє поділ на загальний, діяльнісний та процесуальний підходи.

Загальний підхід, який зустрічається у таких авторів, як Д. Дарнел, дає найбільш абстрактне уявлення про явище лобіювання, достатньо схематичне визначаючи його сутнісні характеристики. Процесуальний підхід В. Сумська відносить до тих авторів, які розглядають лобіювання як процес, який має свої сутнісні характеристики. Діяльнісний підхід відображено в нормативно-правових актах низки країн, де термін лобіювання ідентифікується із лобістською діяльністю та відображений як базове поняття в низці проектів законів України, метою яких є легітимізація та інституалізація лобізму.

На основі аналізу існуючих підходів В. Сумська пропонує своє трактування поняття лобіювання: це діяльність фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців, їх об'єднань, консультативно-дорадчих органів, створених при органах державної влади або органах місцевого самоврядування, юридичних осіб та їх об'єднань, що здійснюється у спосіб, не заборонений законом, і спрямована на здійснення легального впливу на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час прийняття (участі у прийнятті), внесення змін, скасування ними рішень, крім індивідуальних, з метою закріплення в них власних інтересів лобістів або інтересів третіх осіб [22].

На наш погляд, це визначення націлено, головним чином на розуміння лобіювання як головного способу просування групи інтересів. Проте, не лише групи, але й окремі індивіди можуть здійснювати лобіювання, групи також можуть знайти спосіб прямого представництва в обхід лобізму.

Низка дослідників пропонує визначати це поняття в рамках інституційного підходу, коли під лобіювання розуміють націлену на відстоювання та просування інтересів окремих соціальних груп в державних органах та органах місцевого самоуправління представниками недержавних організацій, що виражають їх інтереси. При цьому чітко оговорюється, що відстоювання інтересів однієї людини не є лобіюванням [15; 16].

Прихильники функціонального підходу визначають лобіювання як діяльність з представництва груп інтересів в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, в такому визначенні наголос робиться на групі інтересів. Такий підхід заснований на теорії інтересів, теорії груп. Сьогодні дослідники схильні досліджувати лобіювання в контексті GR, де лобіювання визначається як технологія роботи із органами влади [5; 16].

Поряд із політологічним підходом, серед дослідників широко розповсюджено юридичний підхід, що розглядає лобіювання як сукупність норм, які регулюють вплив громадян та їх об'єднань, організацій, підприємств, які спеціалізуються на лобістській діяльності [10; 14; 23].

Можна виокремити економічний підхід, що розглядає лобіювання як механізм відносин між державно-екологічною політикою та суспільною формою управління господарством (Данков А.Н. «Політична економія лобіювання» [5]). Крім того, лобіювання розглядається як специфічна частина зв'язку організацій із громадськістю, такий підхід характерний для американських дослідників, які визначають лобіювання як спеціалізовану частину PR, яка будує і підтримує відносини з урядом для впливу на законодавство та застосування законів. Його підтримують і українські автори [2; 4; 5; 22].

Проведений нами аналіз дозволяє виділити ще один підхід, де акцент робиться на психологічній складовій в визначенні поняття лобіювання, в основі якого лежить процес

міжособистісної взаємодії між суб'єктом та об'єктом лобіювання, при якому реальна психологія лобістської діяльності представляє собою продукт взаємодії, взаєморозуміння, мотиваційних, комунікативних та афективних процесів [1; 9].

На наш погляд, на основі аналізу світового законодавства, а також підходів, які існують в системі політичного аналізу та політичної комунікації можна визначити та вважати правомірним визначення лобіювання як інституту політичної системи, а також як процесу навмисного встановлення зв'язків з посадовим службовцем органу влади, в тому числі від імені іншої країни із наміром вплинути на прийняття чи неприйняття вигідних рішень. Таким чином, лобіювання це суспільне явище, пов'язане із прийняттям рішень в органах державної влади, що обов'язково передбачає встановлення контактів та наявність посередника чи представника, що встановлює зв'язок між суб'єктом лобіювання та державними офіційними особами. Сутність лобіювання – це чинення тиску на державних службовці та законодавців, від яких залежить прийняття рішень.

Одним з найбільш проблемних питань в теоретичному осмисленні лобіювання як явища є питання його типологізації, без цього неможливо теоретично ідентифікувати його зміст. Цей аспект, пов'язаний із аналізом лобіювання, представлений в літературі широким різноманіттям підходів в виборах критеріїв його класифікації. Як вважає дослідник В. Нестерович, це обумовлено низкою факторів: неоднотайним виокремленням дослідниками типів лобіювання; відсутністю єдності у використанні критеріїв його класифікації; високими темпами демократизації та глобалізації [18]. До таких факторів, на наш погляд, необхідно віднести різноманіття теоретичних концептів, в рамках яких йде вивчення даного поняття. Проведений нами аналіз літератури свідчить про наявність десятків параметрів, які лежать в основі його типологізації. В рамках даної статті відобразити всі існуючі сьогодні види його класифікації не є можливим. Ми розглянемо типології, найбільш широко представлені у літературі.

На сьогодні можна констатувати відсутність єдиних критеріїв класифікації лобіювання, які були визнані всім науковим суспільством. В своїй більшості типології лобіювання здійснюються на основі наступних п'яти параметрів: об'єкт лобіювання (законодавче, виконавче та судове); суб'єкт лобіювання (політичне, економічне тощо); характер взаємовідносин між об'єктом та суб'єктом (плюралістичне, корпоративне); механізм досягнення цілей (правотворче та правозастосовне; пряме та непряме); часу дії (довгострокове, короткострокове, стратегічне) [15].

Низка авторів включає в ці параметри предмет лобіювання, виокремлюючи лобіювання, спрямоване в своїх інтересах суспільного на отримання ресурсу; лобіювання, що спрямоване на вирішення проблемної ситуації; позиційне, коли лобіювання спрямоване на отримання певного статусу та зайняття монопольних позицій [24].

В працях А. А. Малько типологізація лобіювання здійснена в залежності від типу управлінського рішення (виділено правотворче, правозастосовне та право інтерпретаційне); в залежності від характеру інтересу (політичне, соціальне, економічне, фінансове, правотворче); в залежності від часу дії (одноразове, постійне); за рівнем влади (на рівні вищих центральних органів влади, регіональному та місцевому). Крім того, автор виокремлює лобіювання активне і пасивне, емоціональне та раціональне, разове та постійне, індивідуально-відособлене та взаємопідтримане, ефективне та неефективне, конструктивне та неконструктивне [10].

Критерієм класифікації можуть слугувати бенефіціар лобіювання, так можна виділити: соціальне, відомче, регіональне, іноземне, міжнародне лобіювання. Українські дослідники виділяють також кланове.

Достатньо широко як критерій його типологізації використовується форма лобіювання, але при цьому саме поняття «форма» трактується по-різному, нерідка підміна ним поняття методу та способу лобіювання. Прикладом може слугувати виокремлення кабінетного та коридорного лобіювання. Проте ці поняття характеризують, на наш погляд, не форму, а механізми реалізації процесу лобіювання. В залежності від форми виділяють тіньовий (закритий), демократичний (відкритий), інституціоналізований (законодавчо-регульований), а також індивідуальний і клановий. Більшість авторів виділяє три форми лобіювання: пряме, непряме та внутрішнє, інші – аргументують наявність більшої кількості форм. Так, А. Косопкін висуває тезу про те, що за формою види лобіювання можна підрозділити на безпосереднє та опосередковане, сплановане та спонтанне, плюралістичне та корпоративне, ситуативне та стратегічне, законне та незаконне, а також пряме та непряме. Під безпосереднім лобіюванням автор розуміє такий спосіб просування інтересів, при якому суб'єкт сам є організатором та виконавцем всього процесу лобіювання. Опосередковане лобіювання не передбачає участі суб'єкту лобіювання в цьому процесі, його завдання вирішує посередник [7].

Зовсім інший зміст в поняття форми лобіювання вкладає К. Пимяков, виділяючи такі форми, як неформальна (вплив на державних службовці апарату законодавчих та виконавчих органів влади), дорадча (участь в засіданнях в органах влади); експертна (підготовка експертних висновків), консультативна (консультування чиновників), правотворча (підготовка та обговорення проектів нормативно-правового акту); робота в сфері PR (контакти із ЗМІ) [22].

Низка авторів проводить типологію лобіювання в залежності від характеру процесу взаємодії, виділяючи дві форми – це пряме та опосередковане лобіювання. Пряме лобіювання передбачає прямий контакт лобіста із об'єктом лобіювання, представником законодавчої чи виконавчої влади. Опосередковане лобіювання проводиться через організацію масових заходів, компаній підтримки якоїсь дії державної влади чи навпаки протидії їй. Мета даної форми – сформулювати суспільну думку, активізувати її для організації тиску для прийняття тих чи інших рішень. Дослідники схильні вважати це лобіюванням знизу, яке передбачає поєднання його прямої форми із силою масових політичних та суспільних рухів.

В літературі достатньо широко розповсюджена типологія лобістської діяльності з точки зору легальних та нелегальних методів впливу. Такий підхід все більше піддається критиці, адже саме через категорію легальності лобізм відділяється від корупції. Для дослідження проблеми лобізму в Україні це має особливе значення, адже Україна демонструє один із найвищих рівнів корупції.

Найбільш повна типологія лобіювання, заснована на комплексному використанні та синтезі багаточисленних критеріїв, представлена в роботах А. Нестеровича. В основі запропонованої ним класифікації лежать наступні критерії: за формою закріплення (інституційне – законодавчо регульоване; легальне – воно визнається на державному рівні, має сегментарне конституційно-правове регламентування; квазілобіювання – тіньове, латентне); за методами (пряме (безпосереднє), непряме (опосередковане), внутрішнє (коридорне)); за моделями лобіювання в правотворчому процесі (англосаксонська та континентальна моделі); за формою представлених інтересів суб'єктами лобіювання (плюралістичне, корпоративне); за функціональною направленістю (політичне, секторальне, регіональне, соціальне, релігійне, фінансове, економічне); за часом дії (довгострокове, тимчасове); за масштабами лобіювання (міжнародне, на рівні держави, регіону); за механізмами досягнення мети (правове, правозастосовне, право інтерпретаційне); за об'єктом лобіювання (законодавче,

виконавче, судове); за ступенем організованості суб'єктів лобіювання (анемічне, організоване) [18].

Автор в той же час підкреслює, що така типологія носить обмежений характер та робить висновок, що жодна класифікація не дозволить об'єктивно теоретично ідентифікувати феномен лобіювання. Якби класифікації не пропонувались, всі вони, вважає Нестерович, носитимуть обмежений характер та не будуть здатні відобразити динамічний аспект цього явища, яке постійно видозмінюється, набуваючи нових рис.

На складність реалізації всеохоплюючої системи класифікації лобіювання вказують і інші автори. Це свідчить про складність та багатогранність даного явища, яке можна розглядати як інститут, як процес, як функцію комунікативного менеджменту чи як професійну діяльність. У цьому контексті абсолютно правомірним є висновок, що в умовах процесів, які динамічно розвиваються та трансформуються під впливом глобалізації та регіоналізації, умовою для розуміння сутності та меж такого об'ємного та багатовекторного явища як лобіювання, є необхідним його класифікувати із використанням різних критеріїв.

Список використаної літератури

1. Автономов А. С. Азбука лоббирования / А. С. Автономов. - Москва : Права человека, 2004. - 112 с. ; Avtonomov A. S. Azbuka lobbirovaniya / A. S. Avtonomov. - Moskva : Prava cheloveka, 2004. - 112 s.

2. Автономов А. С. Легальное лоббирование как антикоррупционные технологии / А. С. Автономов // Бизнес и власть в современной России: теория и практика взаимодействия : материалы "круглого стола", г. Москва, 14 апреля 2009 г. – Москва : Изд-во РАГС, 2010. - С. 23-40 ; Avtonomov A. S . Legalnoe lobbirovanie kak antikorrupsionnye tekhnologii / A. S. Avtonomov // Biznes i vlast v sovremennoy Rossii: teoriya i praktika vzaimodeystviya : materialy "kruglogo stola", g. Moskva, 14 aprelya 2009 g. – Moskva : Izd-vo RAGS, 2010. - S. 23-40

3. Большакова Ю. М. Лоббизм и GR практики в странах Восточной Европы и Прибалтики: политико-социологический анализ / Ю. М. Большакова, С. Н. Большаков // Вестник Московского университета. Сер. 18. Социология и политология. - 2017. - № 3. - С. 174–199 ; Bolshakova Yu. M. Lobbizm i GR praktiki v stranakh Vostochnoy Yevropy i Pribaltiki: politiko-sotsiologicheskii analiz / Yu. M. Bolshakova, S. N. Bolshakov // Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 18. Sotsiologiya i politologiya. - 2017. - № 3. - S. 174–199.

4. Васильева С. В. Цивилизованный лоббизм – средство или следствие борьбы с коррупцией? / С. В. Васильева // Сравнительное конституционное обозрение. - 2008. - № 4(65). - С. 115-121 ; Vasileva S. V. Tsivilizovannyi lobbizm – sredstvo ili sledstvie borby s korruptsией? / S. V. Vasileva // Sravnitelnoe konstitutsionnoe obozrenie. - 2008. - № 4(65). - S. 115-121.

5. Данков А. Н. Политическая экономия лоббирования: формирование экономической политики под влиянием групп интересов в демократической системе [Электронный ресурс] / А. Н. Данков, О. А. Шомко. – Режим доступа : <http://kn.lib-i.ru/27ekonomika/261506-1-an-dankov-shomko-politicheskaya-ekonomiya-lobbirovaniya-formirovanie-ekonomicheskoy-politiki-pod-vliyan.php> ; Dankov A. N. Politicheskaya ekonomiya lobbirovaniya: formirovanie ekonomicheskoy politiki pod vliyaniem grupp interesov v demokraticheskoy sisteme [Elektronnyy resurs] / A. N. Dankov, O. A. Shomko. – Rezhim dostupa : <http://kn.lib-i.ru/27ekonomika/261506-1-an-dankov-shomko-politicheskaya-ekonomiya-lobbirovaniya-formirovanie-ekonomicheskoy-politiki-pod-vliyan.php>

6. Киселев К. Лоббизм: методы легального влияния / К. Киселев // Чиновник. - 2002. - № 6. С 22–25 ; Kiselev K. Lobbizm: metody legalnogo vliyaniya / K. Kiselev // Chinovnik. - 2002. - № 6. S 22–25.

7. Косопкин А. Корпоративные основы лоббистской деятельности [Электронный ресурс] / А. Косопкин. – Режим доступа : http://www.allrus.info/main.php?ID=203322&arc_new=1 ; Kosopkin A. Korporativnye osnovy lobbistskoy deyatelnosti [Elektronnyy resurs] / A. Kosopkin. – Rezhim dostupa : http://www.allrus.info/main.php?ID=203322&arc_new=1

8. Лоббизм в России: этапы большого пути : [доклад] / А. А. Нещадин и др. – Москва, 1995. – 40 с. ; Lobbizm v Rossii: etapy bolshogo puti : [doklad] / A. A. Neshchadin i dr. – Moskva, 1995. – 40 s.

9. Лопата М. Лобіювання: світова практика та українські реалії [Електронний ресурс] / М. Лопата // Політична наука в Україні: стан і перспективи : матер. всеукр. наук. конф., м. Львів, 10-11 травня 2007 року. – Львів : ЦПД, 2008. – Режим доступу : <http://postua.info/lopata.htm> ; Lopata M. Lobiiuvannia: svitova praktyka ta ukrainski realii [Elektronnyi resurs] / M. Lopata // Politychna nauka v Ukraini: stan i perspektyvy : mater. vseukr. nauk. konf., m. Lviv, 10-11 travnia 2007 roku. – Lviv : TsPD, 2008. – Rezhym dostupu : <http://postua.info/lopata.htm>

10. Малько А. В. Лоббизм / А. В. Малько // Общественные науки и современность. – 1995. – №4. – С. 58–65 ; Malko A. V. Lobbizm / A. V. Malko // Obshchestvennyye nauki i sovremennost. – 1995. – №4. – S. 58–65.

11. Миндагулов А. Х. Цивилизованный лоббизм как способ узаконения коррупции [Электронный ресурс] / А. Х. Миндагулов // Евразийский юридический журнал. – 2010. – № 7(26). – С. 100-104. – Режим доступа : <http://naukarus.com/tsivilizovannyu-lobbizm-kak-sposob-uzakoneniya-korruptsii> ; Mindagulov A. Kh. Tsivilizovannyi lobbizm kak sposob uzakoneniya korruptsii [Elektronnyy resurs] / A. Kh. Mindagulov // Yevraziyskiy yuridicheskiy zhurnal. – 2010. – № 7(26). – S. 100-104. – Rezhim dostupa : <http://naukarus.com/tsivilizovannyu-lobbizm-kak-sposob-uzakoneniya-korruptsii>

12. Минченко Е. Н. Что такое лоббистские компании и как они работают? [Электронный ресурс] / Е. Н. Минченко // Politech.org : Сайт № 1 о политтехнологиях и выборах. – Режим доступа : URL: http://www.politech.org/index.php?option=com_content&task=view&id=230&itemid=40 ; Minchenko Ye. N. Chto takoe lobbistskie kompanii i kak oni rabotayut? [Elektronnyy resurs] / Ye. N. Minchenko // Politech.org : Sayt № 1 o polittekhnologiyakh i vyborakh. – Rezhim dostupa : URL: http://www.politech.org/index.php?option=com_content&task=view&id=230&itemid=40

13. Михеева Е. Лоббирование: мифы и реальность [Электронный ресурс] / Е. Михеева // Юридическая практика. – 2002. – № 26. – Режим доступа : <http://pravo.ua/article.php?id=10000899> ; Mikheeva Ye. Lobbirovanie: mify i realnost [Elektronnyy resurs] / Ye. Mikheeva // Yuridicheskaya praktika. – 2002. – № 26. – Rezhim dostupa : <http://pravo.ua/article.php?id=10000899>

14. Мунтян М. А. Лоббизм и лоббистская деятельность [Электронный ресурс] / М.А. Мунтян. – Режим доступа : <http://birmaga.ru/dosta/Лоббизм+и+лоббистская+деятельностьа/main.html> ; Muntyan M.A. Lobbizm i lobbistskaya deyatelnost [Elektronnyy resurs] / M. A. Muntyan. – Rezhim dostupa : <http://birmaga.ru/dosta/Lobbizm+i+lobbistskaya+deyatelnosta/main.html>

15. Недюха М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу / М. Недюха, М. Федорін // Віче. – 2010. – № 4. – С. 12–15 ; Nediukha M. Lobizm yak sotsialno-politychnyi fenomen: sutnist i zasoby vplyvu / M. Nediukha, M. Fedorin // Viche. – 2010. – № 4. – S. 12–15

16. Немчинов І. Лобіювання як форма діалогу з владою / І. Немчинов // Контекст. - 2002. - № 2. - С. 9-12 ; Nemchynov I. Lobiiuvannia yak forma dialohu z vladoiu / I. Nemchynov // Kontekst. - 2002. - № 2. - S. 9-12

17. Нестерович В. Ф. Основні підходи до визначення поняття «лобіювання» / В.Ф. Нестерович // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2010. - Вип. 1. - С. 50-58 ; Nesterovych V. F. Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia «lobiiuvannia» / V. F. Nesterovych // Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka. - 2010. - Vyr. 1. - S. 50-58.

18. Нестерович В. Ф. Типологія лобіювання у контексту сучасних політико-правових трансформацій / В. Ф. Нестерович // Вибори та демократія. - 2009. - № 4. - С. 34–43 ; Nesterovych V. F. Typolohiia lobiiuvannia u kontekstu suchasnykh polityko-pravovykh transformatsii / V. F. Nesterovych // Vybory ta demokratiia. - 2009. - № 4. - S. 34–43

19. Павроз А. В. Government Relations как институт социально-политического взаимодействия [Электронный ресурс] / А. В. Павроз // Политическая экспертиза. – 2005. - № 2. – Режим доступа : <http://www.politex.info/content/view/138/30> ; Pavroz A. V. Government Relations kak institut sotsialno-politicheskogo vzaimodeystviya [Elektronnyy resurs] / A. V. Pavroz // Politicheskaya ekspertiza. – 2005. - № 2. – Rezhim dostupa : <http://www.politex.info/content/view/138/30>

20. Піонковська А. Н. Лобізм : українські реалії та перспективи / А. Н. Піонковська // Наукові розвідка з державного та муніципального управління. - 2011. - № 2. - С. 319–331 ; Pionkovska A. N. Lobizm : ukrainiski realii ta perspektyvy / A. N. Pionkovska // Naukovi rozvidka z derzhavnoho ta munitsypalnoho upravlinnia. - 2011. - № 2. - S. 319–331.

21. Сумська В. В. Передумови та етапи інституціоналізації лобіювання [Електронний ресурс] / В. В. Сумська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Gosupravlenie/2_80523.doc.htm ; Sumska V. V. Peredumovy ta etapy instyuttsionalizatsii lobiiuvannia [Elektronnyi resurs] / V. V. Sumska. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Gosupravlenie/2_80523.doc.htm

22. Сумська В. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «лобіювання» [Електронний ресурс] / В. В. Сумська // Державне будівництво. - 2010. - № 2. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_26m ; Sumska V. V. Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «lobiiuvannia» [Elektronnyi resurs] / V. V. Sumska // Derzhavne budivnytstvo. - 2010. - № 2. - Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_26

23. Сырунина Т. Цивилизованный лоббизм: основные элементы правоотношения / Т. Сырунина // Сравнительное конституционное обозрение. - 2007. - №4(61). - С. 15–21 ; Syrunina T. Tsivilizovannyu lobbizm: osnovnye elementy pravootnosheniya / T. Syrunina // Sravnitelnoe konstitutsionnoe obozrenie. - 2007. - №4(61). - S. 15–21.

24. Тихомирова Е. В. Лоббизм как специфическая форма коммуникации с общественностью / Е. В. Тихомирова // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. - 2002. - № 3. - С. 113–127 ; Tikhomirova Ye. V. Lobbizm kak spetsificheskaya forma kommunikatsii s obshchestvennostyu / Ye. V. Tikhomirova // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 18. Sotsiologiya i politologiya. - 2002. - № 3. - S. 113–127.

25. Толстых П. А. Лоббизм как коррупционная технология / П. А. Толстых // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. - № 6-2(20). – С. 205–214 ; Tolstykh P. A. Lobbizm kak korrupsionnaya tekhnologiya / P. A. Tolstykh // Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki. - 2012. - № 6-2(20). – S. 205-214.

26. Фарнель Ф. Ж. Лоббирование: стратегии и техники вмешательства [Электронный ресурс] / Ф. Ж. Фарнель. – Режим доступа : http://www.frankfarnel.com/wp-content/uploads/2011/08/lobbying_russian-v.pdf ; Farnel F. Zh. Lobbirovanie: strategii i tekhniki vmeshatelstv [Elektronnyy resurs] / F. Zh. Farnel. – Rezhim dostupa : http://www.frankfarnel.com/wp-content/uploads/2011/08/lobbying_russian-v.pdf

27. Truman D. B. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion / D.B. Truman. – Westport, Connecticut : Greenwood Press, Publishers, 1981. - 544 p.

28. Zetter L. Lobbying. The Art of Political Persuasion / L. Zetter. – Petersfield : Harriman House, 2008. - 454 p.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2018 р.

D. Lubinets

THEORETICAL APPROACHES TO THE NOTION OF LOBBYING AND ITS TYPOLOGY

At the present time lobbying has become one of the most significant social and political institutions for present-day political system peculiar to both countries with developed democratic system and well-formed civil society as well as to those countries in transition, undergoing political and social and economic modernization. Ukraine belongs to the latter ones. Lobbying is a phenomenon of exceptional complexity incorporating characteristics of institutional framework and process designating cooperation between society and government authorities. Upon considering this phenomenon, in addition to determining the essence of this notion it is also essential to define a list of other closely related to it categories.

The article under consideration analyzes theoretical and methodological approaches to defining the notion of “lobbying” and its typology. It is imperial to study theoretical approaches to the term of “lobbying” in order to have a more profound understanding of this phenomenon as an institution of modern democratic society and interaction process between government and society. On the other hand, interpretation of “lobbying” and its classification criteria have no definitive and precise approaches and therefore they are of polemical character. Furthermore, in recent years approaches to the study of lobbying and the processes related to it have become more complicated. On the basis of analysis carried out the author concluded that the issue of determining the “lobbying” is of disputable character. Nowadays understanding of its essence is carried out within the context of political analysis wherein communicative, legal, economic, procedural, institutional and functional approaches are gaining traction.

Another challenging issue to encounter is the typology of lobbying which makes it possible to determine theoretically its substance. The afore-mentioned herein attests to intricacy of this term currently viewed as an institution, process and technology as well as function of PR-management.

Key words: *lobbyism, lobbying activity, lobbying, typology, government relations (GR).*